

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ОСВІТИ, НАУКИ ТА ІННОВАЦІЙ

Р І Ш Е Н Н Я

До протоколу № 63
від 07 квітня 2021 року

Про проект Закону України
“Про внесення змін до деяких законів України
щодо уточнення окремих положень про мову освіти”
(реєстр. № 4648-1 від 09.02.2021)

Комітет з питань освіти, науки та інновацій є головним з опрацювання цього законопроекту.

Метою прийняття законопроекту є внесення змін до законодавства з метою уточнення окремих його положень, що стосуються питання мови освіти.

Поданим законопроектом пропонується внести зміни до законів України “Про освіту”, “Про повну загальну середню освіту”, “Про забезпечення функціонування української мови як державної”, якими передбачається, що:

держава гарантує кожному громадянину України право на здобуття формальної освіти на всіх рівнях (дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої), а також позашкільної та післядипломної освіти державною мовою, в тому числі в корпоративних закладах освіти;

особам з порушенням слуху забезпечується поряд з правом на вивчення української жестової мови також право на вивчення жестової мови відповідного корінного народу чи національної меншини України;

держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування, насамперед англійської мови, поряд з державними і комунальними закладами освіти також у корпоративних закладах освіти.

Законопроект на момент підготовки висновку не включений до Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2021 рік, затвердженого постановою Верховної Ради України від 02.02.2021 № 1165-ІХ.

На думку авторів законопроекту, реалізація його положень не потребує додаткових витрат з Державного бюджету України.

Головне науково-експертне управління, розглянувши поданий законопроект, висловлює щодо нього такі зауваження.

1. Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин від 01.02.1995 (ратифікована 09.12.1997 Законом України № 703/97-ВР) зобов'язує держави створити у себе необхідні умови для того, щоб особи, які належать до національних меншин, мали можливість зберігати свою мову (ч. 1 ст. 5 Конвенції). Крім того, у ст. 14 цієї Конвенції передбачено, що у місцевостях, де традиційно проживають особи, які належать до національних меншин, або де вони складають значну частину населення, у разі достатньої необхідності, Сторони намагаються забезпечити, по можливості та в рамках своїх освітніх систем, особам, які належать до цих меншин, належні умови для викладання мови відповідної меншини або для навчання цією мовою. Зазначене застосовується без шкоди для вивчення офіційної мови або викладання цією мовою.

З приводу законопроекту звертаємо увагу також, що Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю (Закон України від 16.12.2009 № 1767-VI). Відповідно до ч.ч. 3, 4 ст. 24 цієї Конвенції держави-учасниці надають особам з інвалідністю можливість засвоювати життєві та соціалізаційні навички, щоб полегшити їхню повну й рівну участь в процесі освіти і як членів місцевої спільноти, зокрема: *“сприяють засвоєнню жестової мови та заохоченню мовної самобутності глухих; забезпечують, щоб навчання осіб, зокрема дітей, які є сліпими, глухими чи сліпоглухими, здійснювалося з допомогою найбільш підходящих для особи з інвалідністю мов, методів і способів спілкування і в обстановці, яка максимально сприяє засвоєнню знань і соціальному розвитку. Держави-учасниці вживають належних заходів для залучення до роботи вчителів, зокрема й учителів з інвалідністю, які володіють жестовою мовою та (чи) абеткою Брайля, та для навчання спеціалістів і персоналу, що працюють на всіх рівнях системи освіти”*.

Зауважимо, що станом на 01.01.2020 в Україні нараховувалось 2,7 млн осіб з інвалідністю, в тому числі 163,9 тис. дітей з інвалідністю. Тому реалізація положень Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю щодо забезпечення навчання таких осіб з допомогою “найбільш підходящих для особи з інвалідністю мов, методів і способів спілкування” має важливе значення.

2. Законопроект потребує техніко-юридичного доопрацювання.

Слід зазначити про розбіжності між текстом законопроекту і змістом порівняльної таблиці до нього. Зокрема, відповідно до законопроекту абз. 6 ч. 1 ст. 7 Закону України “Про освіту” пропонується викласти у новій редакції, однак в порівняльній таблиці ці зміни відсутні. Тим самим порушуються вимоги ч. 6 ст. 91 Регламенту Верховної Ради України про те, що порівняльна таблиця до законопроекту про внесення змін до законів повинна містити “редакцію відповідних положень (статей, частин, пунктів, абзаців тощо) чинного закону та нову його редакцію з урахуванням запропонованих змін”.

3. У пояснювальній записці зазначається, що “реалізація положень цього законопроекту не потребує додаткових витрат з Державного бюджету України” (п. 5), що, однак заперечується змістом передбачених ним відповідних пропозицій.

Проектом, наприклад, пропонується встановити, що особам з порушенням слуху забезпечується право на навчання українською жестовою мовою та на вивчення української жестової мови або жестової мови відповідного корінного народу чи національної меншини України (ч. 8 ст. 5 Закону України “Про повну загальну середню освіту” в редакції законопроекту).

Відповідно до ч. 3 ст. 4 Закону України “Про освіту” держава гарантує безоплатне забезпечення підручниками (у тому числі електронними), посібниками всіх здобувачів повної загальної середньої освіти та педагогічних працівників у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

У контексті викладеного вище, доцільно переглянути строк набрання чинності Законом, проект якого розглядається (“з дня, наступного за днем його опублікування”), з урахуванням вимог ч. 3 ст. 27 Бюджетного кодексу України, згідно з якими «закони України або їх окремі положення, які впливають на показники бюджету (зменшують надходження бюджету та/або збільшують витрати бюджету) і приймаються: не пізніше 15 липня року, що передує плановому, вводяться в дію не раніше початку планового бюджетного періоду; після 15 липня року, що передує плановому, вводяться в дію не раніше початку бюджетного періоду, що настає за плановим”.

Комітет з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнародних відносин рекомендує за результатами розгляду у першому читанні повернути зазначений законопроект суб'єктам права законодавчої ініціативи на доопрацювання.

Водночас Комітет звертає увагу, що Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (далі-ДЕСС), яка брала участь в обговоренні цього законопроекту, підтримує цей законопроект з зауваженнями. Зокрема, законопроектом пропонується викласти абзац шостий статті 7 Закону України “Про освіту”, частину восьму статті 5 Закону України “Про повну загальну середню освіту”, а також абзац шостий статті 21 Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” у такій редакції: “Особам з порушенням слуху забезпечується право на навчання жестовою мовою та на вивчення української жестової мови або жестової мови відповідного корінного народу чи національної меншини України”. Таке формулювання, на думку фахівців Державна служба України з етнополітики та свободи совісті може створити ситуацію, за якої особа може бути поставлена перед вибором - вивчати українську жестову мову або жестову мову відповідного корінного народу чи національної меншини України. З огляду на це, Державна служба України з етнополітики та свободи совісті пропонує викласти зазначений абзац у такій редакції: “Особам з порушенням слуху забезпечується право на навчання жестовою мовою і на вивчення української жестової мови та жестової мови відповідного корінного народу чи національної меншини України”.

Окрім вищезазначеного зауваження Державної служби України з етнополітики та свободи совісті до цього законопроекту, представник Міністерства освіти і науки України повідомив, що в Україні на даний час не

здійснюється підготовка вчителів жестових мов корінних народів, національних меншин України.

Міністерство освіти і науки України вважає, що законопроект “Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення окремих положень про мову освіти” (реєстр. № 4648-1 від 9.02.2021), потребує доопрацювання.

Законопроектом пропонується внести зміни до законів України “Про освіту”, “Про повну загальну середню освіту”, “Про забезпечення функціонування української мови як державної” з метою закріплення державних гарантій навчання державною мовою в корпоративних закладах освіти та забезпечення вивчення жестової мови корінних народів чи національних меншин особам з порушенням слуху.

Міністерство освіти і науки України звертає увагу, що підготовка фахівців (вчителів, викладачів, перекладачів) з української жестової мови здійснюється в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова. Підготовка таких фахівців з кримсько-татарської та мов національних меншин в Україні не здійснюється.

Відтак, виконання пропонованої норми закону щодо права вивчення жестової мови відповідного корінного народу чи національної меншини України не зможе бути забезпечена через відсутність відповідних педагогічних та науково-педагогічних кадрів.

Окрім того, міжнародними зобов'язаннями України (Законом України “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин”) не передбачено зобов'язання щодо забезпечення вивчення жестової мови відповідного корінного народу чи національної меншини України в закладах загальної середньої освіти.

Міністерство культури та інформаційної політики України підтримує проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення окремих положень про мову освіти (реєстр. № 4648-1).

Експерти вважають, що зазначені зміни, у разі прийняття проекту Закону, не призведуть ні до звуження використання державної мови у сфері освіти, ні до порушення балансу між вивченням і застосуванням державної мови і вільним розвитком, використанням, захистом мов національних меншин та корінних народів України (у тому числі жестових).

Національна академія правових наук України не підтримує зазначений законопроект, оскільки, на думку її експертів, його прийняття не усуне невідповідність між окремими положеннями законів України, норми яких регламентують можливість здобуття освіти мовами корінних народів, національних меншин України, та нормами Конституції України і міжнародними нормативно-правовими нормами та нормами Європейського Союзу.

Підкомітет з питань загальної середньої, інклюзивної освіти та освіти на тимчасово окупованих територіях, розглянувши та обговоривши на своєму засіданні 2 квітня 2021 р. зазначений законопроект, а також, беручи до уваги висновки Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України, Комітету Верховної Ради України з питань прав

людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин, Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури та інформаційної політики України, Національної академії правових наук України рекомендує визначитися з рішенням щодо цього законопроекту на засіданні Комітету з питань освіти, науки та інновацій.

Враховуючи зазначене, **Комітет з питань освіти, науки та інновацій вирішив:**

1. Рекомендувати Верховній Раді України відповідно частини першої статті 114 Регламенту Верховної Ради України проект Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення окремих положень про мову освіти” (реєстр. № 4648-1 від 09.02.2021), внесений народним депутатом України Княжицьким М.Л., повернути суб’єкту права законодавчої ініціативи на доопрацювання.

2. Співдоповідачем на пленарному засіданні Верховної Ради України визначено Голову Комітету з питань освіти, науки та інновацій, народного депутата України Бабака С.В.

Голова Комітету

Сергій Бабак